

Марија Коцић
 Универзитет у Београду
 Филозофски факултет
 marijakocich@gmail.com

Оригиналан научни рад
 примљено: 24. април 2013
 прихваћено: 1. октобар 2013

АЛИ-ПАША ЈАЊИНСКИ У СПИСИМА КАРЛА АУРЕЛИЈА ВИДМАНА (1794–1797)*

Сажетак: Рад истражује однос млетачких власти према Али-паши Јањинском последњих година постојања Млетачке републике. Карло Аурелио Видман, у служби генералног провидура мора, оставио је значајно сведочанство о Али-паши, у времену обележеном последњим напорима Сената да одржи постојећи систем власти и границу. Његова преписка пружа важан материјал за реконструкцији деловања Али-паше до тренутка када је за суседа добио Француску, која је успела да поремети целокупну констелацију односа на Леванту. Значај рада лежи у чињеници да је овај период живота Али-паше до данас слабо истражен, али и слабо заступљен у изворима.

Кључне речи: Али-паша Јањински, Порта, Венеција, Карло Аурелио Видман, Крф.

Извори наводе као претке Али-паше од Јањине клефте¹, које једначе са разбојницима (хајдуцима)². Његови преци, који су као бегови владали у Тепелену, били су заокупљени сталним ратом са својим суседима и пљачком.³ Отац Али-паше Вели-бег истицао се по насилничком понашању. Међутим, други извори наглашавају његово разумно понашање, посебно према Грцима. Управо захваљујући Грцима из

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту *Модернизација Западног Балкана* (ев. бр. 177009) који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ О клефтима: Миодраг Стојановић, *Хајдуци и клефти у народном песничству*, Београд 1984; Panagiotis Stathis, *From Klephts and Amartoloi to Revolutionaries, Ottoman Rule and the Balkans, 1760–1850: Conflict, Transformation, Adaptation. Proceedings of an International Conference Held in Rethymno, Greece, 13–14 December 2003* (ур. Antonis Anastasopoulos, Elias Kolovos), University of Crete, Department of History and Archaeology, Rethymno 2007, 167–180. Исту чињеницу наводи и: Ibrahim Manzour Efendi, *Mémoires sur la Greceet l'Albanie, Pendant le Gouvernement d'Ali-pasha*, Paris 1827, 5.

² О османском схватању хајдука и хајдуције вид.: Марија Коцић, *Венеција и хајдуци у доба Морејског рата*, Београд 2012, 28–31. Овде је наведена додатна литература.

³ Тепелин је припадао области којом је управљао паша у Берату. Guillaume de Vaudoncourt, *Memoirs on the Ionian Islands, Considered in a Commercial, Political, and Military Point of view... Including the Life and Character of Ali Pascha, the Present Ruler of Greece*, London 1816, 216.

Фанара⁴, добио је на управу пашалук Делвин, одакле је брзо био уклоњен због сарајских интрига. Након што је именован за агу Тепелина, оженио се ћерком бега Коњице. Овај брак осигурао му је савезништво најмоћнијих породица у области, посебно Курд-паше и везира у Берату.⁵ Сукоб са суседним беговима и агама лишио га је великог дела територије. Вели-бег није био у могућности да се одупре савезу формираном против њега. Умро је у 46. години живота оставивши удовцу Камко, мајку и заштитницу Али-паше.⁶

До успона Али-паше, касније прозваног Лавом од Јањине, долази у почетној фази „Источног питања“, отвореног избијањем османско-руског рата 1768–1774, и Наполеонових ратова (1792).⁷ Претпоставља се да је рођен око 1750. у Тепелину, смештеном на левој обали реке Војуше, око 20 миља северно од Јањине. Његова породица припадала је албанском племену Тоске.⁸ Према Пуквилу, рођен је у селу Тебелени (стара Теспотија), 24 миље северно од Јањине.⁹ Исти путник наводи да је у време његове посете (1799) Али-паша имао 48 година, што потврђује претпоставку да је рођен око 1750. Међутим, у појединим истраживањима као година његовог рођења одређена је 1744.¹⁰ Према османском извору, као година рођења Али-паше одређена је 1741. и наведено је да је његова породица пореклом из Анадолије, и да је у околину Јањине емигрирала у време османског освајања (средица XV века).¹¹

Новија истраживања указују да је 1784. Али-паша „као вођа банде“ заузео Делвин. Ово је Порта признала јер је одраније сумњала у оданост делвинског паше, оптуженог да одржава тајне контакте са млетачким властима. Након што му је признат положај паше у Делвину, Али-паша је 1785. стекао и Трикалу, која му је поверена на управу.¹² Савременик његовог успона овај догађај датира неколико година касније, везујући га за османско-руски рат 1788–1791. Према овом извору, као награду за успех у походу 1788. добио је пашалук Трикала у Тесалији и звање дербенци-паше, односно главног надзорника над путевима у Румелији.¹³ У склопу те

⁴ Предграђе Цариграда насељено Грцима. Одавде су пореклом биле чувене грчке породице, које су почеле да јачају од краја XVII и током XVIII века.

⁵ G. de Vaudoncourt, *Memoirs on the Ionian Islands*, 222–223.

⁶ Alphonse de Beauchamp, *Vie d'Ali Pacha Visir de Janina, surnommé Aslan, ou le Lion*, Paris 1822, 56–57. О раном периоду његовог живота вид. и: Dennis Skiotis, *From Bandit to Pasha: first steps in the rise to power of Ali of Tepelen, 1750–1784*, *International Journal of Middle East Studies* 2, 3, 1971, 219–244.

⁷ Katherine E. Fleming, *“The Muslim Bonaparte”: Diplomacy and Orientalism in Ali Pasha’s Greece*, Princeton 1999, 11. Вид. и: Робер Мантран, *Почети Источног питања*, Историја Османског царства (прир. Робер Мантран), Београд 2002, 509–554.

⁸ A. de Beauchamp, *Vie d'Ali Pacha*, 29.

⁹ Francois Pouqueville, *Travels in Greece and Turkey Comprehending a Particular Account of the Morea, Albania, &c. a Comparaison between the Ancient and Present State of Greece, and an Historical and Geographical Description of the Ancient Epirus*, London 1820, 360.

¹⁰ Gabriel Remerand, *Ali de Tebelen, Pacha de Janina (1744–1822)*, *Les Grandes Figures de l’Orient*, vol. II, Paris: Geuthner, 1928.

¹¹ I. Manzour Efendi, *Mémoires*, 4.

¹² Петер Баргл, *Албанци. Од средњег века до данас*, Београд 2001, 76.

¹³ A. de Beauchamp, *Vie d'Ali Pacha*, 49–50; G. de Vaudoncourt, *Memoirs on the Ionian Islands*, 229; I. Manzour Efendi, *Mémoires*, 18. Дербенци-баша је изведено од османске речи дербенд – „планински пролаз“, и баша – „глава“ односно „заповедник“. Ради одржавања комуникације османска власт именовала је групу људи

дужности припао му је и надзор над комуникацијом од Цариграда до Јањине, што је обухватало и обрачун с племенским првацима, који су упражњавали пљачку као економски модел за преживљавање. Али-паша је искористио прилику да под командом окупи велики број плаћене војске, која је по појединим изворима бројала 4.000 војника.¹⁴ Најзаслужнији за његов успон био је велики везир Коца Јусуф-паша (1786–1789), од кога је и добио на управу пашалук Јањину.

Млетачка *Terra ferma* обухватала је област од Бутринта до Превезе. На овом делу границе најближи сусед био је паша Делвина. Млетачка политика сводила се на придобијање суседних албанских првака користећи њихове размирице. Венеција је од Порте добила 1788. ферман¹⁵, који је бранио паши да подиже грађевине на одстојању мањем од једне италијанске миље од мора. Из тога разлога Али-паша није могао да утврди ни царинарницу у Саламони, са краја Амбракијског залива. Тиме је млетачка страна стекла доминантни положај у целој области.¹⁶ Живот становника на поменутиим острвима додатно је отежавала пиратерија, која је тих година цветала. На мети османских пирата нашли су се најзначајнији млетачки поседи у Јонском мору – Превеза, Санта Маура,¹⁷ Закинтос и Кефалонија. Због очувања добрих односа с Портом баило је сматрао да у решењу овог спора не треба наступити пренагљено.¹⁸

Као најзначајнији економски центар управе области Али-паше издвојила се Арта. Имала је преко 40.000 становника, међу којима је било Албанаца, Јевреја, Турака, Грка и Јермена. После Цариграда и Солуна, Арта је била трећи по значају град у европском делу Османског царства. Она постаје центар Али-пашине војне снаге, где се окупљао и Диван.¹⁹ Од 1790. осећају се његове аспирације и према Охриду. У његовим плановима значајно место стекао је Берат, град у Албанији, на путу за Цариград. Са наведеним областима у поседу Али-паша је претио да прекине комуникацију Цариграда са Горњом Албанијом.²⁰

Уверен да ће овог пута остварити успех, Али-паша се 1792. припремао за свој „други поход“. Окупио је 10.000 Албанаца, укључујући и трупе из Теспотије²¹, и своје помоћне одреде. Његов план сводио се на то да изненади Сулиоте²²,

која је била задужена да надгледа планинске пролазе у одређеној области које су најчешће нападали разбојници. Дербенције су регрутоване углавном међу локалним (хришћанским) становништвом.

¹⁴ A. de Beauchamp, *Vie d'Ali Pacha*, 50.

¹⁵ Ферман (*Ferman*) – наредба султана на којој је као знак аутентичности и веродостојности био утиснут султанов туг.

¹⁶ A. de Beauchamp, *Vie d'Ali Pacha*, 78.

¹⁷ Острво Лефкада у Егејском мору. Османлије су га звале Аја Мавра, одакле потиче млетачки варијетет Санта Маура. У поседу Османског царства налазила се од 1504. до 1684, када је млетачка флота преотела. За време Другог морејског рата (1714–1718) опет ово острво кратко долази под власт Османлија (1715) да би га наредне године Венеција преотела.

¹⁸ *Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscarini 1792–1796*, (pr. Franca Cosmani, Stefano Sorteni), vol. I–II, Venezia 1996, I, doc. n° 39, 123 (Бујук-дере, 10. јул 1793).

¹⁹ A. de Beauchamp, *Vie d'Ali Pacha*, 73. Опис Арте из каснијег периода у: David Urquhart, *The Spirit of the East, Illustrated in a Journal of Travels through Roumeli during an Eventful Period*, vol. I–II, Philadelphia 1839, I, 114–130.

²⁰ A. de Beauchamp, *Vie d'Ali Pacha*, 74.

²¹ Област у Епиру.

²² Хришћанско племе из јужноалбанско-епирског приобаља, П. Бартл, *Албанци*, 76.

уљуљкујући их у привидну сигурност, чак их је позвао да се придруже његовој војсци. Са овом војском Али-паша је кренуо на Аргиро Кастро, удаљен 20 миља. У међувремену су поједине вође Сулиота открили његове праве намере. Њихови саплеменици одрекли су му помоћ, а био је сазван и народни збор на коме је одлучено да се припреме за одбрану. Ускоро је дошло до сукоба. Војска Али-паше надирала је у област Сулиота. Како је његов биограф навео, „никада раније Турци нису толико [дубоко] продрли у планине“. Али-паша је био одлучан да се домогне Сулија. Захваљујући херојским напорима, Сулиоти су поразили „Турке“, натеравши Али-пашу на повлачење према реци Ахерон. Натеран у бекство, Али-паша се са пратњом повукао у Јањину. Његови губици у бици вођеној 20. јула 1792. били су велики.²³

Пораз је навео Али-пашу да почне да преговора са албанским поглавицама. Са великом стрпљивошћу, ушао је у савез с локалним беговима и окренуо се чишћењу територије од разбојничких банди, које су угрожавале најважније путеве. У првом реду настојао је да напуни благајну. Политика коју је проводио могла би се одредити као „верска толеранција“, што се одразило у његовом добром односу према Грцима.

Почетком 1794. први пут се генерални провидур мора²⁴ Карло Антонио Видман²⁵ обратио баилу²⁶ Феригу Фоскарију поводом сукоба са Али-пашом. Како није располагао информацијама, одлучио је да пошаље у Јањину јаничара у својству курира.²⁷ Након његовог повратка почетком априла у Цариград Фоскари је могао да стекне увид у прилике и сукоб Видмана и ванредног провидура²⁸ Санта Мауре Давида Тревизана са Али-пашом. Повод је била одлука Али-паше да насупрот Превезе изгради утврђење са 104 магацина. Грађевина је имала форму правоугаоника димензија 100 x 200 стопа. Налазила се на месту где је раније постојала грађевина према заливу Арта. Њеној градњи Али-паша је приступио 1791,

²³ A. de Beauchamp, *Vie d'Ali Pacha*, 66–72.

²⁴ *Provveditore Generale da Mar* – у преводу *генерални провидур мора*, представљао је високог функционера у млетачкој власти задуженог да надзире и управља њеним прекоморским (јонским) поседима.

²⁵ Карло Аурелио Видман (Carlo Aurelio Widmann) био је припадник породице која је у млетачки патрицијат ушла у XVII веку захваљујући донацијама државној благајни. Пре него што је именован на овај положај, написао је: *La Nave ben manovrata ossia Trattato di Manovra 1773* (pr. Alvise Chiggiato), Venezia 1995. Рођен је 1750. Његов ујак био је папа Климент XIII (1758–1769), док су остали чланови породице успели да се издигну до кардинала.

²⁶ *Bailo* – у прво време назив за конзула кога је именовао Сенат у појединим левантским лукама. Временом је баило у Цариграду стекао ранг амбасадора, иако је остао у употреби стари назив. О томе детаљније: Maria Pia Pedani, *Consoli veneziani nei porti del Mediterraneo in età moderna*, Mediterraneo in armi (secc. XV–XVIII) (ур. Rossela Cancila), vol. I–II, Palermo: Quaderni di Mediterranea, 2007, I, 175–206.

²⁷ *Dispacci Ferigo Foscari* I, doc. n° 81, 259 (Пепа, 25. фебруар 1794).

²⁸ *Provveditore straordinario* – ванредни провидур, именован у ванредним случајевима. Обично је сходно устројству млетачке управе у провинцијама именован редовни провидур (*Provveditore ordinario*) у најзначајнијим градовима. У случају рата или ванредним околностима именован је ванредни, задужен за војна питања. Именовање ванредног провидура на Санта Маури указује на значај овог прекоморског поседа и његову угроженост у овом периоду.

против чега је на Порти иступао и претходни баило Фоскарини.²⁹

Током лета 1794. Али-паша је наставио са изградњом нове тврђаве насупрот Крфу. Како је Видман приметио, и његов претходник је настојао да га у томе спречи. Овај део османске границе још увек није био у довољној мери умирен, да би млетачким властима пружио било какву сигурност. Људи су окупљани и уписивани у војнике под локалним првацима. Давид Тревизан спремао се да пређе у Преvezу и протера појединце, који су у овом упоришту нашли уточиште од освете Али-паше.³⁰

Кратко на својој новој служби и упознат с локалним приликама захваљујући списима свог претходника, Карлу Аурелију Видману није требало дуго да схвати ситуацију на граници. Он је протумачио да највећа опасност по Крф долази од тзв. *turca terra ferma*, у шта је убрајао приобалне делове у околини Бутринта до Саиде, где су поједине европске нације држале конзуле³¹. За становнике ових крајева наводи да су живели у безвлашћу, те нису познавали никакав систем власти. Тим речима Видман заправо описује племенску управу, која је очигледно запала у анархију, сличну појединим деловима Црне Горе, Брда и Херцеговине, где централна власт није успела да се наметне.³² Једно време добри односи са њима омогућили су развој трговине, која је омогућила да се османске барке размиле од Бутринта до Саиде. У области под јурисдикцијом Бутринта посебно је било проблематично поседовање краја под пашњацима (Урина), на који су претендовали Грци из села Класеро.³³

Поводом спора око Урине Видман је послао свог тумача у Бутринто да би са османским првацима уредио ово питање. Под управом Бутринта, млетачкогседа, налазила се и скела Катаито (Cataitò), преко које се град снабдевао месом.³⁴ Али-паша је послао двојицу Татара Видману да реше све спорове. Њихово издржавање пало је на терет коморе у Крфу. У исто време Соранцо, провидур флоте, посетио је Санта Мауру.³⁵ Појачана пиратерија на Леванту представљала је главни разлог за ову одлуку. Премда је зима наступала, Видмана децембра 1794. није напуштала сумња да се Али-паша неће примирити.³⁶

Након што је наметнуо додатни порез становништву, отпутовао је у Арту. Циљ његовог похода представљали су Луро и Кочин смештени у непосредној

²⁹ *Dispacci Ferigo Foscari I*, doc. n° 92, 290 (Пепа, 10. април 1794).

³⁰ *Carlo Aurelio Widmann Provveditore Generale da Mar. Dispacci di Corfù 1794–1797*, vol. I–II. Venezia 1997 (= у даљем тексту: *Widmann, Dispacci I*), doc. n° 11, 31–32 (Крф, 20. септембар 1794).

³¹ Конзули – представници појединих држава на територији друге именовани у прво време због функционисања трговачких односа. На Леванту се они јављају једновремено када и на Балтику, а прве државе које су именовале своје конзуле на територији Османског царства (поред Венеције и Ђенове) биле су Француска, Енглеска и Низоземска. О овоме детаљније: Марија Косић, *Put u evropsku diplomatiju: Osmansko carstvo od Beča do Karlovca*, Београд 2013, у штампи. Овде је анализиран развој конзуларне мреже на Леванту од стране наведених држава током XVII века.

³² Марија Коцић, *Оријентализација материјалне културе на Балкану. Османски период XV–XIX век*, Београд 2010, 109–113.

³³ *Widmann, Dispacci I*, doc. n° 11, 29–30.

³⁴ *Widmann, Dispacci I*, doc. n° 16, 54 (Крф, 7. новембар 1794).

³⁵ *Widmann, Dispacci I*, doc. n° 16, 56–57.

³⁶ *Widmann, Dispacci I*, doc. n° 21, 76 (Крф, 18. децембар 1794).

близини Превезе. У пратњи се налазио и његов син Вели-бег са 500 људи. Међутим, није заобишао да помене да је Али-паша на пут кренуо како би напао свог старог непријатеља муселима Вракора. Млечане је са Али-пашом могла закрвити чињеница да су многи незадовољници налазили уточиште на млетачким поседима.³⁷

Арта је задржала углед најзначајнијег града под контролом Али-паше, где су поједине нације држале конзуле као доказ развијене трговине. Поред осталих држава, конзула у Арти држала је и Венеција. На овој служби налазио се извесни Врион (могуће Грк), који је одржавао преписку са Видманом. Он га је обавестио да је Али-паша прешао у Арту због трговине, односно због оптужби да је паша Арте оптерећивао трговце неправедним наметима. Током путовања састао се са ванредним провидуром у Санта Маури, недалеко од границе, где су разменили „политичко-економске погледе“.³⁸ Почетком 1795. било је јасно да је Али-паша прешао у Арту, како би одавде са војском, преко Ксеромера, напао муселима у Вракори.³⁹

Порта је признала полунезависан положај Али-паши од Јањине током рата са Русијом. Након његовог завршетка (1791) примаран проблем постао је Мехмед-паша Бушатлија, који је из Скадра проводио независну политику, претећи да Порту увуче у рат са Венецијом, чије је поседе угрозио. Ово је било главни мотив да наметне нови ванредни порез на територију Албаније, од кога је требало да се у државну благајну стекне пола милиона (није наведена валута), поред прихода по редовном опорезивању.⁴⁰ Од овог новца требало је наоружати нове војнике за гушење побуне Мехмеда Бушатлије. Тиме је Али-паша Јањински једно време постао проблем од секундарног значаја за Порту.

До тада млетачким властима постала је позната права намера Али-паше, али и његов положај на Порти. Његово одсуство дало је повод становницима Арте да отворено почну да изражавају незадовољство политиком коју је водио. Поход од кога нису само страховали суседи, већ и млетачке власти, Порта није подржала, већ је приписала у заслугу његовој охолости и надменом понашању. Претходни кратки боравак у Арти изазвао је код њеног становништва отпор према новим наметима. Њихово увођење претило је да поремети привредне прилике у широј области. Управом Али-паше посебно су били незадовољни трговци. Област која је по економским предиспозицијама постала везана са Артом, где су пласирали своје пољопривредне производе, осетила је нове намете као „тегове“, који су почели да коче устаљено пословање.⁴¹

³⁷ *Widmann, Dispacci I*, doc. n° 28, 100 (Крф, 26. јануар 1795). Овај докуменат датиран је на 26. јануар 1794 м. в. („modo veneto“). У појединим актима и историјама и даље је остао присутан овај начин датирања, који је за грегоријанским календаром каснио годину дана. У овом и наредним документима уносимо датацију која одговара Грегоријанском календару.

³⁸ *Widmann, Dispacci I*, n° 28, 101.

³⁹ *Widmann, Dispacci I*, doc. n° 31, 111 (Крф, 12. фебруар 1795).

⁴⁰ *Dispacci Ferigo Foscari II*, doc. n° 143, 473 (Пепа, 24. март 1795).

⁴¹ *Widmann, Dispacci I*, doc. n° 37, 131–132 (Крф, 1. април 1795). О финансијским мерама које је преузео током своје владавине вид.: Dimitris *Dimitropoulos, Aspects of the working of the fiscal machinery in the areas ruled by Ali Pasha, Ottoman Rule and the Balkans, 1760–1850*, 61–72.

Аурелио Видман није мењао мишљење о Али-паши, кога и у наредним документима описује као својеволјног човека. Највише је страховао да Али-паша са наоружаном пратњом не крене у намиривање властитог идеала правде, што се на крају испоставило као неистина. Како је лето одмицало, Али-паша се није решавао да употреби војску. Сваки његов покрет изазивао је „узнемиреност и страх међу поданицима и производио, с друге стране, увек узнемиравајуће реакције“. Врион је из Арте намеравао да пошаље свог тумача у Али-пашин табор. По оцени Видмана, међутим, то би повећало јавне расходе Венеције и оптеретило државну благајну.⁴²

Поход који је по Али-пашу требало да се заврши успешно, на крају се претворио у његову катастрофу. Окупљена војска регрутована међу албанским плаћеницима јула 1795. се побунила: укупно 3.000 људи који нису редовно добијали плату у априлу и мају, чиме се и број људи задужен за одбрану Јањине смањило. Незадовољници су се окупили у околини Девлина. Још једна одлука претила је да положај Али-паше доведе у независну ситуацију. Свог прворођеног сина Муктар-пашу, који је уживао наклоност поданика, уклонио је на рачун Мустафа-паше, сина Селима, некадашњег паше Делвина. Управо је ова чињеница, по мишљењу Видмана, допринела побуни.

Али-паша је одлучио да се повуче на брдо Салонго, између Полиокастра и Лура, четири сата удаљено од границе са Млетачком републиком и Превезом. Положај овог брда био је од велике важности за Али-пашу, јер је одговарао трговини која се одвијала између Превезе и Сулија, од чега је највећу корист имало домаће становништво. Али-паша је одлучио да због захтева трговине ту сагради утврђење. Изградња тврђаве која би служила и као магацин насупрот Превезе није погађала само млетачке војне и стратешке интересе него и економске. А Али-паша се није либио да користи било које средство које му је могло користити у увећању богатства краја којим је управљао. Његов „гениј за трговину“ утицао је да се у овој области производе нове врсте житарица. Оваквим мерама, по оцени Видмана, Али-паша је почео да фаворизује француске интересе и француске трговце.⁴³

Гранични спор који је настао око коришћења земље на острвима Кара Конца и Увала, од којих су приходи припадали османској благајни у Цариграду, могао је, уколико би се отргао контроли, да наруши добросуседске односе. Земљиште на овим османским острвима користили су млетачки поданици из Превезе и Санта Мауре. Спор је на крају доспео до Порте. О томе је преко фермана обавештен Мехмед-бег, војвода Арте. Са Порте је послат службеник који је требало да уреди право поседовања. И млетачка страна именовала је представника ради медијације. Видман се обратио Феригу Фоскарију. Ма колико настојао да се добро информира, Видман је закључио да у архивима не постоје одговарајући документи. Такође ни у документима који су му били доступни, као ни у капитулацијама⁴⁴, није пронашао

⁴² Widmann, *Dispacci* I, doc. n° 56, 202 (Крф, 30. јун 1795). О присуству Француза на Леванту током XVIII века детаљније: Edhem Eldem, *French Trade in Istanbul in the Eighteenth Century*, Leiden 1999.

⁴³ Widmann, *Dispacci* I, doc. n° 59, 211–212 (Крф, 22. јул 1795).

⁴⁴ Капитулација (изведено од *capitolo*, на латинском – „члан“) – представља ахд-наму (*ahd-nama*), тј. уговор о миру на основу кога је Порта уређивала односе са другим државама. У време почетка продора европских нација на Левант стиче смисао основног документа који је уређивао третман и понашање

одговарајуће доказе о коришћењу земљишта на спорним острвима.⁴⁵

Као спорна територија јавио се и стеновити део обале у заливу Превеза, због чега се обратио и ванредном провидуру на Санта Маури Тревизану. Превеза и Војница након освајања и даље су остале у погледу црквене јурисдикције под управом епископа Арте кога је постављао цариградски патријарх, као поглавар Васељенске патријаршије. Такође, под јурисдикцијом епископа у Арти налазио се и манастир на обали Кара Конце.⁴⁶

Решеност млетачке стране да обнови трговину са Левантом имала је последице и у заливу Превеза и другим деловима њеног јонског доминиона. У овој чињеници треба тражити и главни разлог миграција османског становништва, до чега долази у овом периоду. С пролећа 1795. дошло је до нове сеобе муслимана из Санта Мауре и Превезе у правцу Бриндизија.⁴⁷ Међутим, овај извор не открива њихов обим. Тиме је била доведена у питање тврдња појединих историчара да „последња група албанских досељеника стиже у Италију 1774. и сели се у Бриндизи ди Монтања (Потенза), где је већ постојала старија албанска колонија“.⁴⁸

Паша Делвина, према чијој је управној области Али-паша имао аспирације, одржавао је присне контакте са Видманом. Посредством „прикладне особе“ средином октобра послао му је писмо. Видман је обавештен о наредби Порте беглербегу Румелије да околину луке Бастије, односно Саиде,⁴⁹ „смештеној у суседном излазу на море“, прикључи Делвину. Она је поткрепљена чињеницом да би локално становништво тиме добило додатне приходе од трговине „предајом незваничне скеле“. Из Саиде је требало да у арсенал у Галати буде упућен као обавеза један брод. Кроз Саиду извожен је највећи део производа Епира. Том приликом Порта је одредила и начин пословања, као и износ прихода који је очекивала од ове скеле. Иза целог пројекта стајала је намера Порте да врати у легалне токове новац, који је циркулисао захваљујући трговини, а чији се велики део кретао илегалним токовима. На овај начин поново враћена у легалне токове, Саида је требало да османској благајни поново доноси приход. Преко више скела које су васкрснуле дуж Крфског канала, извожени су жито, стока, дрво и други производи, које је Епир нудио ширем тржишту.⁵⁰

На ту одлуку Порта је била принуђена јер је Али-паша као производ времена дезинтеграције османске државе оличеног у доминацији ајана⁵¹, присвојио

Европљана у Османском царству (као делу дар ул-ислама).

⁴⁵ *Widmann, Dispacci I*, doc. n° 69, 246–248 (Крф, 5. септембар 1795).

⁴⁶ *Widmann, Dispacci I*, doc. n° 69, 248–250.

⁴⁷ *Widmann, Dispacci I*, doc. n° 37, 132 (Крф, 1. април 1795).

⁴⁸ П. Баргл, *Албанци*, 63.

⁴⁹ Лука позиционирана насупрот Крфу у појединим моментима стицала је значај за поједине европске државе као потенцијално тржиште за пласман њихове робе. Значај ове луке порастао је током XVII века када се на појединим деловима левантског тржишта учвршћују европске нације. Доказ њиховог присуства и развијене трговине јесу и конзули, које су они почели да именују у овом граду. Почетком 1692. Низоземској је успело да овде постави конзула. Међутим, ово је трајало кратко, М. Косић, *Put u evropsku diplomatiju*. У каснијем периоду фигурирала је као алтернатива Драчу.

⁵⁰ *Widmann, Dispacci I*, doc. n° 78, 280–281 (Крф, 30. октобар 1795).

⁵¹ Реч „ајан“ током XVII века означавала је угледног човека у некој средини (претежно градској).

велики део државних прихода. Порта и млетачке власти заједно су страховале од његове реакције. Он је држао плаћену војску приказујући ову чињеницу Порти као израз јавног, односно, државног добра.⁵² Спор око поседовних права над острвом Кара Конца и пашњака Увала решен је у складу са захтевима Порте. Међутим, за Видмана главни кривац био је Али-паша, чије су амбиције и интереси отежали посао до крајњих граница.⁵³ Овај спор Порта је изгладила по деценијама уназад примењиваном маниру. Послала је у Јањину Шаћир-ефендију, док је у спору консултован и кадија⁵⁴ Арте, који је требало да потврди коме су раније припадали приходи са спорних обала.⁵⁵ Док се о томе одлучивало, Али-паша није деловао, решен да одлуку препусти другима.

Одлуку да отвори скелу Ласпи Сенат је потврдио дукалом од 21. децембра 1794. У овој области најмоћнија породица била је Коџа.⁵⁶ Видман је свог драгомана послао галијом и у пратњи неколико мањих бродова реком Салагора изнад Арте до острава Кара Конце у чијој је пратњи био извесни Физула-ефендија, поверљиви човек Али-паше Јањинског. Али-паша који је гајио велико поштовање према кадији Арте није се усудио да било шта предузме, због чега се и није противио одлуци комисије, окупљеној ради решавања спора који је обухватао Кара Концу, посебно „његову обалу“ Увалу.⁵⁷

Према интерпретацији Ферига Фоскарија, Али-паша Јањински приписао је Млечанима узурпацију Кара Конце и Увале. Фериго је реис-ефендији⁵⁸ одговорио да има карте које потврђују њихово поседовање, и да у супротном Порта крши капитулације. Реис-ефендија је наложио Фоскарију да одмах приложи доказе које има. У државном архиву (није наведено коме) недостајали су документи који су потврђивали право власништва над спорним острвима. Међутим, Фоскари се позвао на члан 4. капитулација по коме је граница утврђена између тврђава Превезе и

Међутим, током наредног века њен значај се мења и почиње да означава људе који су почели да исказују одређени политички утицај, Н. Bowen, *Ayan, Encyclopaedia od Islam*, DC-ROM Edition v. 1.0., Leiden 1999 (ова едиција нема пагинацију). О ајанима у политичком систему Османског царства вид.: Bruce McGowan, *The Age of Ayans, 1699–1812, An Economic and Social History of Ottoman Empire* (ed. Suraia Faroqi, Bruce McGowan, Donald Quataert), vol. II [1600–1914], Cambridge University Press, Cambridge 1999, 639–758. Вид. и: М. Коџић, *Оријентализација*, 229–232; Yuzo Nagata, *Ayan in Anatolia and the Balkans during the Eighteenth and Nineteenth Centuries: A Case Study of the Karaosmanoğlu Family*, *Provincial Elites in the Ottoman Empires. Halcion Days in Crete V. A Symposium Held in Rethymnon*, 10–12 January 2003 (ур. Antonis Anastasopoulos), Crete University Press, Rethimno 2006, 269–290.

⁵² Widmann, *Dispacci I*, doc. n° 78, 282.

⁵³ Widmann, *Dispacci I*, doc. n° 93, 327 (Крф, 4. јануар 1796).

⁵⁴ Кадија (*kadi*) – у османском управном систему, судија који је судио према верском (шериијату) и световном праву (кануну). Поред управне поделе Османско царство било је подељено и на судске области – кадилуке.

⁵⁵ Widmann, *Dispacci I*, doc. n° 93, 329.

⁵⁶ Widmann, *Dispacci II*, doc. n° 105, 388 (Крф, 20. март 1796).

⁵⁷ Widmann, *Dispacci II*, doc. n° 108, 399 (Крф, 4. април 1796).

⁵⁸ Реис-ефендија (*Reis-efendi*) – изведено од ранијег реис-ул-китаба (*reisulkuttab*), у преводу шеф царске канцеларије. До његовог успона долази током XVIII века, када постаје централна фигура османске дипломатије. У овом погледу његов значај порастао је на штету великог везира, коме је у претходном раздобљу припадала ова функција.

Војнице, али није наведена она која се односила на море.⁵⁹ Фоскари је наредио да се претраже архиви на Крфу и Санта Маури у потрази за валидним документима.⁶⁰

Али-паша је настојао да продужи спор како би добио на времену. Из Јањине је послао писмо на Порту оптужујући млетачку страну за штету коју су султанови поданици трпели. „Велики број злочинаца из Превезе“ главнооптужени су од стране Али-паше за уништавање суседних османских територија.⁶¹ Такође је оптужио млетачке власти за губитак који је трпела османска благајна. Видман се надао да ова интервенција неће донети Али-паши никакву корист. Главни у одлучивању у спору био је беглербег⁶² Румелије, а потом и беглербег Мореје, „интелигентна особа“, који је могао да интервенише у свим споровима на територији Пелопонеза, укључујући и спорне територије.⁶³ У овом чину Видман је препознао Али-пашине намере да прошири своју власт и утицај дуж обале Јонског мора.⁶⁴ Током спора Али-паша је приложио своје документе који је пре требало да оправдају његове амбиције него властиту аутентичност.⁶⁵ Аргумент Али-паше да се спорно острво налази у непосредној близини Арте, удаљено од остатка млетачке територије, приказан је као бесмислен. Видман је изнео ограничење из капитулација по коме је царина у Арти наплаћивана на робу доношену са преко сата удаљености од града, када је доношена копненим путем. Међутим, уколико је роба допремана са морске стране, није постојало никакво ограничење.⁶⁶

Иако је Порта донела одлуку према којој је она извукла највише користи, на Видмана је пала највећа одговорност: да договор спроведе у дело. Због тога је опремио неколико државних бродова како би поједине поданике у Превези натерао да је поштују.⁶⁷ У свему томе бунила га је „тишина Али-паше“.⁶⁸ Од човека одлучног да намеће своју вољу претворио се у мирног посматрача прилика. На ово су га навели нерешени односи са суседним вођама кланова, који су се удружили у намери да му оспоре власт. Порта је, такође у настојању да се избори са великим силама које су комадале делове „османског Леванта“, настојала да колико јој прилике допуштају поврати део некадашњих прихода, које је под изговором да ради за њено добро присвојио Али-паша. Иако је она с њим комуницирала преко бројних фермана, који су ишли на релацији Цариград–Јањина, није била довољно јака да у брдовитим пределима Епира, чије је становништво живело по властитим мерилима, наметне поштовање својих закона.

Марта 1796. Порта је донела ферман који су потписали реис-ефендија и други високи службеници. Овог пута је препоручила да се унесу „најмање могуће

⁵⁹ *Dispacci Ferigo Foscari II*, doc. n° 174, 570–571 (Пера, 24. октобар 1795).

⁶⁰ *Dispacci Ferigo Foscari II*, doc. n° 185, 606 (Пера, 9. јануар 1796).

⁶¹ *Widmann, Dispacci II*, doc. n° 108, 400.

⁶² Беглербег (*beylerbeyi*) – намесник највеће управне јединице у Османском царству беглербеглука (ејалета). Под његовом влашћу налазило се неколико провинцијских управника (санџакбегова)

⁶³ *Widmann, Dispacci II*, doc. n° 108, 402.

⁶⁴ *Widmann, Dispacci II*, doc. n° 111, 414 (Крф, 11. април 1796).

⁶⁵ *Widmann, Dispacci II*, doc. n° 112, 417 (Крф, 20. април 1796).

⁶⁶ *Widmann, Dispacci II*, doc. n° 112, 418.

⁶⁷ *Widmann, Dispacci II*, doc. n° 118, 443 (Крф, 14. мај 1796).

⁶⁸ *Widmann, Dispacci II*, doc. n° 121, 450 (Крф, 31. мај 1796).

новине на граници⁶⁶, алудирајући да је не треба мењати. Поданици у области Арте све дажбине (означене као дечиме⁶⁹) давали су војводи. Помирење на обострано задовољство, како је Видман оценио овај докуменат, није било по вољи Али-паши, који је настојао да под контролу стави приморску област која је доносила сигуран приход. Разговор у Превези Тревизана, коме је преводилац био Ђовани Батиста Калавро, са Хусеин-ефендијом, кадијом Арте и повереником Али-паше Фисула-ефендијом, које је потенцирала млетачка страна, одбијен је под изговором да државни докуменат попут фермана „не дозвољава никакву формалну дискусију“.⁷⁰

Није само Венеција страховала од Али-паше Јањинског – и Порта је настојала да уведе ред у провинцијама које су јој под утицајем ајана у њима одрицале послушност. Због тога је у лето 1796. беглербег Румелије са војском кренуо према Пелопонезу. Ово је, по речима Видмана, изазвало страх код Али-паше. Одлука румелијског беглербега натерала је Али-пашу да из корена промени тактику. Одлучио је да свог сина Вели-бега пошаље са нешто војника беглербегу.⁷¹ Долазак беглербега Румелије навео је Али-пашу да се примири и обиљем злата купи свој останак на положају.⁷² Долазак беглербега у Пловдив, два дана удаљен од Јањине, протумачен је као главни повод да се Али-паша врати у Арту. Међутим, ускоро је беглербег одлучио да се врати у Софију.⁷³

У Јањини и селу на граници према Ксеромеру појавила се почетком 1797. куга. Ово је изазвало велики страх код Млечана. Судећи по Видмановом извештају, куга се овог пута брзо повукла,⁷⁴ али и први наговештај је био довољан да се у Превези и Војници активирају санитарне службе. За Видмана је и даље одлучујући фактор у односима са Али-пашом била намера да га натерају на поштовање фермана, којим је погранични спор решен на Порти.

Али-паша је почетком 1797. отпутовао у унутрашњост Албаније ради уговарања брака свог млађег сина и ћерке паше Берата. Видман је страховао од сваког његовог покрета праћеног великим бројем припадника халка на заједничкој граници. Власт, коју је имао и која се брзо ширила дуж морске обале уз способност да скрене приход од трговине у властиту благајну, створила је од Али-паше озбиљног противника. Међутим, Венеција је била истрошена да би са успехом могла да брани своје поседе. Последњи дани ове државе незауостављиво су измицали, а тога су постали свесни и њени представници у провинцијама. Ранији обриси нове силе постали су реалност Леванта. Поданици последњег дужда у Превези били су спремни да се побуне против актуелне власти. Видман је са сигурношћу могао да

⁶⁹ У млетачком пореском систему опстао је стари систем опорезивања, који је сваку дажбину означавао као дечиму (*decima*, односно контракцијом *Xma*). Тако је постојала дечима на вино, жито и сл. Увидом у пореске књиге закључује се да она није износила десетину од усева или производа, већ мање. О једној врсти дечиме вид. и: М. Коцић, *Венеција и хајдуци*, 145–154.

⁷⁰ *Widmann, Dispacci II*, doc. n° 121, 452.

⁷¹ *Widmann, Dispacci II*, doc. n° 132, 497–498 (Крф, 22. јул 1796).

⁷² Ову особину Али-паше посебно је истицао Пуквил, наводећи да он није штедео новац када је требало подмитити Порту, F. Pouqueville, *Travels in Greece*, 361.

⁷³ *Widmann, Dispacci II*, doc. n° 146, 553 (Крф, 28. септембар 1796).

⁷⁴ *Widmann, Dispacci II*, doc. n° 159, 623 (Крф, 11. јануар 1797).

претпостави коме би то донело највише користи. Међутим, врење није захватило само млетачке поседе. Две тврђаве под управом паше у Делвину такође су се побуниле. Али-паша је одлучио да притекне у помоћ побуњеницима, решен да на положај паше у Делвину доведе једног од својих синова.⁷⁵

Паша у Делвину уплашен за сопствени живот напустио је сарај и побегао. Међутим, он је стигао да окупи приватну војску међу независним околним народом и обрачуна се с устаницима, при чему је запалио неколико села. Устанак је обухватио област до Бутринта. Због тога је Видман издао наредбу да се посада у Бутринту додатно наоружа. Почетком марта 1797. Али-паша се вратио у Арту. У овој одлуци Видман је препознао опасност јер је Арта била близу Превезе, чији су становници већ отказали послушност Сенату.⁷⁶

Нема сумње да је у околностима када је крах Венеције постао извештан Али-паша дошао у искушење да прошири своју власт на залив Превеза. Због ситуације у граду, чији су становници неколико недеља раније одрекли послушност Венецији, Превеза је постала прва нова тековина Али-паше. За пашу у Превези планирао је да постави бившег кадију Ретимна.⁷⁷

Истовремено је на Порти дошло до новог спор између баила и представника Француске републике. Наполеон Бонапарта, кога је криза нове власти у Француској избацила у први план, био је одлучан да прилике у разједињеној Италији реши у своју корист. Рат који је годину дана раније поведен за резултат је имао уговор у Кампо Формију, којим је Млетачка република постала француски посед.⁷⁸ Према његовим одредбама град Венеција и Тера Ферма припали су Аустрији,⁷⁹ док су поседе у Јонском мору (Превеза, Војница, Парга и Бутринто) припали Француској.⁸⁰ Генерал Ђентили у име Француске окупирао је 5. јула 1797. Крф.⁸¹ Тиме је велика европска сила постала непосредан сусед Али-паше.

Порта која је испрва са неутралношћу и извесном благошћу гледала на Француску препознала је у присвајању јонских острва непосредни повод да се умеша у решавање питања „млетачког наслеђа“. Дипломатски односи развијани вековима уназад⁸² нису имали ништа заједничког са анексијом поседа, који су

⁷⁵ Widmann, *Dispacci* II, doc. n° 163, 643–644 (Крф, 1. фебруар 1797).

⁷⁶ Widmann, *Dispacci* II, doc. n° 163, 644–665.

⁷⁷ Widmann, *Dispacci* II, doc. n° 170, 670 (Крф, 23. март 1797). Ретимно је град на Кандији (Криту).

⁷⁸ Уговор у Кампо Формију закључен је 17. октобра 1797. Представља верификацију победе Наполеона против „Прве коалиције“ формиране против Француске. Име је добио по месту у Италији где је закључен.

⁷⁹ Поједини делови млетачке Тера ферме, попут Бергама и Бреше, одрекли су власт дужду и Сенату марта 1797, *Raccolta Cronologico-Ragionata di Documenti Inediti che Formano la Storia Diplomatica della Rivoluzione e Caduta della Repubblica di Venezia Corredata di Critiche Osservazioni*, vol. I–II, Augusta 1799, II, 3 и даље.

⁸⁰ Френклин Л. Форд, *Европа у доба Револуција 1780–1830*, Београд 2005, 180.

⁸¹ A. de Beauchamp, *Vie d'Ali Pacha*, 77.

⁸² О томе детаљније у: М. Косић, *Put u evropsku diplomatiju*. Вид. и: Orvill T. Murphy, *Charles Gravier Comte de Vergennes. French Diplomacy in the Age o Revolution 1719–1787*, New York 1982; Amaury Faivre d' Arcier, *Les Oubliés de la Liberté. Négociants, consuls et missionnaires français du Levant pendant la Révolution (1784–1798)*, Paris 2007; О француској дипломатији у овом периоду данас застарело дело: Gaëtan de Raxis de Flassan, *Histoire Générale et Raisonnée de la diplomatie Française, Depuis la Fondation de la Monarchie Jusqu'a la fin du règne de Louis XVI*, vol. I–V, Paris 1809, vol. V.

дубоко задирали у интересну сферу Порте. Последње писмо са Крфа Видман је послао неколико дана након укидања Млетачке републике.⁸³ Спор који је до тада вођен са османским властима припао је у наслеђе новој власти у Француској, која је у успесима Наполеона Бонапарте покушла да пронађе баланс за лоше унутрашње прилике.⁸⁴

Генерал Ђентили по наредби Бонапарте послао је генерала Роза у Јањину Али-паши, како би га придобио на своју страну. Али-паша је успео да француског посланика убеди у искрено пријатељство према Француској републици, и оженио га је младом Гркињом.⁸⁵ Новом „савезнику“ жалио се на непријатељско држање Венеције, која никада није престајала да подржава његове непријатеље.⁸⁶ Враћајући се на освајачку политику, Али-паша је настојао да искористи све предности које му је омогућио савез са Француском. Порта му је даровала пашалук Арту, који је настојао да прошири. Први су му се на мети нашли Њивица, Буба и Свети Василије, сви под заштитом везира у Берату.⁸⁷

Османско-француски рат који је избио 1798. представљао је парадокс и искорак у дотадашњој политици Османског царства. Присаједињењем острва у Јонском мору која су припадала Венецији, Француска је први пут у историји постала непосредни сусед Османлија. Савезништво успостављено током прве половине XVI века тада је први пут доведено у озбиљно искушење. Порта је на непријатну ситуацију да уређује односе са слабом Венецијом добила задатак да за многа погранична питања преговара са француским властима. Друга коалиција против Наполеона⁸⁸ дала јој је подстрек да нове савезнике потражи међу дојучерашњим непријатељима. Исувише близу позиционирана, Француска, која је успела да освоји Египат, представљала је довољно снажан мотив за први руско-османски савез. Он је склопљен 3. јануара 1799, захваљујући коме је руска флота први пут добила дозволу Порте да кроз Црно море прође Дарданеле и уђе у Средоземно море.⁸⁹ За Наполеона су ствари лоше кренуле када је његова војска протерана из Александрије. Након тога је упутио наредбу француским гарнизонима на јонским острвима да настоје да одрже своје положаје. Овакав развој догађаја дао је прилику Али-паши да сачува и

⁸³ Widmann, *Dispacci* II, doc. n° 180, 691–693 (Крф, 31. мај 1797).

⁸⁴ Вид. и: James S. Curlin, Nikos D. Karabelas, *Adi 31 Agosto 1797 – A dispute in the Venetian-Ottoman border of Preveza*, Proceedings of the 10th National Cartographic Conference (Ioannina 2008), Thessaloniki 2010, 111–140, коришћено са сајта: http://www.academia.edu/517878/Adi_31_Agosto_1797_-_A_dispute_in_the_Venetian-Ottoman_border_of_Preveza.

⁸⁵ Ову чињеницу потврђује и: F. Pouqueville, *Travels in Greece*, 351.

⁸⁶ A. de Beauchamp, *Vie d'Ali Pacha*, 78–79.

⁸⁷ Исто, 80.

⁸⁸ Детаљније у: Kahraman Sakul, *An Ottoman Global Moment: War of Second Coalition in the Levant*, докторска дисертација, Washington 2009; Alexander Rodger, *The War of the Second Coalition 1798–1801*, Oxford 1964.

⁸⁹ Kemal Beydili, *Od Kuçuk Kajnardže do propasti, Historija osmanske države i civilizacije* (pr. Ekmeleddin İshanoğlu), Sarajevo 2004, 91; Norman Eugene Saul, *Russia and the Mediterranean 1797–1807*, Chicago 1970. Вид. и конвенцију склопљену између Русије и Порте 21. марта 1800 у: Stefanos Xenos, *East and West. A Diplomatic History of the Ionian Island to the Kingdom of Greece. Accompanied by Translations of The Desparches Exchanged between the Greek Government and its Plenipotentiary at London*, London 1865, 219–223.

консолидује свој положај све до 1820, када је по наредби Порте отпуштен.⁹⁰ Умро је две године касније.

* * *

Одлучној трговинској политици, коју је Сенат проводио последњих деценија XVIII века у јонском региону, супротставио се властитим амбицијама Али-паша. Успон који је започео 1788. руско-османским ратом настављен је и касније. Порта, чије су позиције биле ослабљене, морала је да толерише овакве појединце, које је њена слабост избацила у први план. Епир због конфигурације терена и аутохтоних заједница, које су успеле да сачувају сопствени начин живота, појавом Али-паше стекао је готово полунезависан положај у односу на Порту.

Главни спорови у односима Видмана, као представника Венеције, и Али-паше вођени су због пашине намере да насупротив Превезе подигне магацине за робу, што је млетачка страна препознала као економску штету по себе. Поред граничних спорова, који се нису разликовали од оних у осталим деловима османско-млетачке границе (попут Далмације), списи Видмана говоре о Али-паши као предузимљивом пословном човеку чија је главна намера била благостање области којом је управљао. Судаћи по његовим релацијама, Али-паши је имао потешкоћа да се наметне сународницима, што доказује побуна у редовима његове војске из 1795. Укидањем Венеције (маја 1797), као једним од исхода уговора у Кампо Формију, Али-паша је добио за суседа Француску републику, у којој је доминантна личност постао Наполеон Бонапарта. Ова чињеница омогућила је да се име Али-паше, Лава од Јањине, прочује широм Европе. Овим догађајем отпочиње ново поглавље у његовој владавини Епиром, које је данас релативно боље разјашњено у науци.

Извори и литература:

Објављени извори:

Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792–1796 (pr. Franca Cosmani, Stefano Sorteni), vol. I–II, La Malcontenta, Venezia 1996.

Carlo Aurelio Widmann Provveditore Generale da Mar. Dispacci di Corfù 1794–1797, vol. I– II, La Malcontenta, Venezia 1997.

Литература:

An Economic and Social History of Ottoman Empire (ed. Suraia Faroqhi, Bruce McGowan, Donald Quataert), vol. II [1600–1914], Cambridge University Press, Cambridge 1999.

d'Arcier, Amaury Faivre, *Les Oubliés de la Liberté. Négociants, consuls et missionnaires français du Levant pendant la Révolution (1784–1798)*, Paris 2007.

⁹⁰ К. Е. Fleming, "The Muslim Bonaparte", 7. О периоду владавине Али-паше после 1807. вид. и: G. de Vaudoncourt, *Memoirs on the Ionian Islands*, 93–212; Peter Oluf Brondsted, *Interviews with Ali Pacha of Joanina in the Autumn of 1812: With some Particulars of Epirus, and the Albanians of the Present Day*, Athens 1999.

- Баргл, Петер, *Албанци. Од средњег века до данас*, Београд 2001.
- de Beauchamp, Alphonse, *Vie d Ali Pacha Visir de Janina, surnommé Aslan, ou le Lion*, Paris: Chez Villet, Librairie et Commissionnaire Rue du Battoir-Saint-André, N° 20, 1822.
- Bronsted, Peter Oluf, *Interviews with Ali Pacha of Joanina in the Autumn of 1812: With some Particulars of Epirus, and the Albanians of the Present Day*, Athens 1999.
- de Vaudoncourt, Guillaume, *Memoirs on the Ionian Islands, Considered in a Commercial, Political, and Military Point of view... Including the Life and Character of Ali Pascha, the Present Ruler of Greece*, London 1816.
- Eldem, Edhem, *French Trade in Istanbul in the Eighteenth Century*, Leiden 1999.
- Encyclopaedia od Islam*, DC-ROM Edition v. 1.0., Leiden 1999.
- Историја Османског царства* (прир. Робер Мантран), Београд 2002.
- Кочић, Марија, *Оријентализација материјалне културе на Балкану. Османски период XV–XIX век*, Београд 2010.
- Кочић, Марија, *Венеција и хајдуци у доба Морејског рата*, Београд 2012.
- Косић, Марија, *Put u evropsku diplomatiju: Osmansko carstvo od Beča do Karlovca*, Beograd 2013 (у штампани).
- Curlin, James S. – Karabelas, Nikos D., *Adi 31 Agosto 1797 – A dispute in the Venetian-Ottoman border of Preveza*, Proceedings of the 10th National Cartographic Conference (Ioannina 2008), Thessaloniki 2010, 111–140; коришћено са сајта: http://www.academia.edu/517878/Adi_31_Agosto_1797_A_dispute_in_the_Venetian-Ottoman_border_of_Preveza.
- Manzour Efendi, Ibrahim, *Mémoires sur la Greceet l' Albanie, Pendant le Gouvernement d' Ali-pasha*, Paris 1827.
- Mediterraneo in armi (secc. XV–XVIII)* (уп. Rossela Cancila), vol. I–II, Palermo 2007.
- Murphy, Orvill T., *Charles Gravier Comte de Vergennes. French Diplomacy in the Age o Revolution 1719–1787*, New York 1982.
- Ottoman Rule and the Balkans, 1760–1850: Conflict, Transformation, Adaptation. Proceedings of an International Conference Held in Rethymno, Greece, 13–14 December 2003* (уп. Antonis Anastasopoulos, Elias Kolovos), University of Crete, Department of History and Archaeology, Rethimno 2007.
- Provincial Elites in the Ottoman Empires. Halcion Days in Crete V. A Symposium Held in Rethymnon, 10–12 January 2003* (уп. Antonis Anastasopoulos), Crete University Press, Rethimno 2006.
- Pouqueville, Francois, *Travels in Greece and Turkey Comprehending a Particular Account of the Morea, Albania, &c. a Comparaison between the Ancient and Present State of Greece, and an Historical and Geographical Decsription of the Ancient Epirus*, London 1820.
- de Raxis de Flassan, Gaëtan, *Histoire Générale et Raisonnée de la diplomatie Française, Depus la Fondation de la Monarchie Jusqu' a la fin du règne de Louis XVI*, vol. I.–V, Paris 1809.
- Raccolta Cronologico-Ragionata di Documenti Inediti che Formano la Storia Diplomatica della Rivoluzione e Caduta della Repubblica di Venezia Corredata di Critiche Osservazioni*, vol. I–II, Augusta 1799.
- Remerand, Gabriel, *Ali de Tebelen, Pacha de Janina (1744–1822)*, Les Grandes Figures de l' Orient, vol. II, Paris 1928.
- Rodger, Alexander, *The War of the Second Coalition 1798–1801*, Oxford 1964.
- Sakul, Kahraman, *An Ottoman Global Moment: War of Second Coalition in the Levant*, докторска дисертација у рукопису, Washington 2009.
- Saul, Norman Eugene, *Russia and the Mediterranean 1797–1807*, Chicago 1970.

- Skiotis, Dennis, *From Bandit to Pasha: first steps in the rise to power of Ali of Tepelen, 1750–1784*, *International Journal of Middle East Studies* 2, 3, 1971, 219–244.
- Стојановић, Миодраг, *Хајдуци и клефти у народном песништву*, Београд 1984.
- Urquhart, David, *The Spirit of the East, Illustrated in a Journal of Travels through Roumeli during an Eventful Period*, vol. I–II, Philadelphia 1839.
- Fleming, Katherine E., *“The Muslim Bonaparte”: Diplomacy and Orientalism in Ali Pasha’s Greece*, Princeton 1999.
- Форд, Френклин Л., *Европа у доба Револуција 1780–1830*, Београд 2005.
- Historija osmanske države i civilizacije* (пр. Ekmeleddin İshanoğlu), Sarajevo 2004.
- Xenos, Stefanos, *East and West. A Diplomatic History of the Ionian Island to the Kingdom of Greece. Accompanied by Translations of The Desparches Exchanged between the Greek Government and its Plenipotentiary at London*, London 1865.

**ALI-PASHA OF YANINA IN THE WRITINGS OF
CARL AURELIUS WIDMANN (1794–1797)**

Summary

The resolute trade policy, which the Senate carried out during the last decades of the eighteenth century in the Ionian region, was conflicted with Ali Pasha's personal ambitions. The rise that began in 1788, with Russian-Ottoman war, was later continued. The Porte, whose positions were weakened, had to tolerate these individuals, brought to the forefront by its very weakness. Due to terrain configuration and indigenous communities, which managed to maintain their own way of life, with the emergence of Ali Pasha, Epirus had almost a half independent position in relation to the Porte.

The major disputes in relations of Widman, as a representative of Venice, and Ali Pasha, were led because of his intention to build warehouses for goods, vis-a-vis Prevesa, which the Republic of Venice saw as its potential economic damage. Except border disputes, which were not different from other parts of Ottoman-Venice border (such as Dalmatia), Widman's writings indicate that Ali Pasha was an industrious entrepreneur whose main intention was prosperity of the region he ruled. Judging by his relations, Ali Pasha had difficulties imposing himself to his compatriots, and this is demonstrated by the case of rebellion in his army in 1795. By abolition of Venice (May 1797), as one of the outcomes of contract of Campo Formio, Ali Pasha got the Republic of France as a neighbour, where Napoleon Bonaparte became dominant figure. This fact has enabled for the name of Ali Pasha, the Lion of Yanina, to be heard all over Europe. This marks the beginning of a new period of his reign over Epirus, which is much better researched today.

Keyword: Ali Pascha of Janina, Porta, Venice, Carlo Aurelio Widmann, Corfù.